ANDRZEJ STASIUK

TAKSIM

Traducció de Xavier Farré

comanegra

A la tardor

es veu que la ciutat mor. Els que en volien marxar, ja fa temps que han marxat. Al vespre, se sent l'olor de fulles cremades. El fum es barreja amb la boira i embolcalla els suburbis. Els llums esdevenen groguencs i inexpressius. Cal parar compte amb els vianants, perquè són negres com l'asfalt. De vegades, la travesso de cap a cap i veig que no tinc on baixar de la furgoneta, i tampoc veig cap motiu per fer-ho. Quatre cruïlles, una rotonda, els semàfors pampalluguegen en carabassa ja a les deu del vespre. Quan bufa el vent del nord, se sent la pudor d'una fàbrica morta. Ja han marxat tots. Només s'hi han quedat els que no poden anar-se'n. Es desperten de matí, miren per la finestra i no surten a fora. Tret que tinguin gos. Aleshores, se'n van fins a la plaça Major per mirar els anuncis de qui ha mort i alegrar-se que aquest cop no han estat ells, encara.

A les deu, tot està mort. Tan sols viu l'estació de servei. Ningú posa gasolina. Tothom compra alcohol o passa el temps al bar. Tenen cotxes cada cop més grossos, cada cop més barats i cada cop més vells. Els compren d'uns espavilats que saben com comerciar amb la ferralla de l'estranger. Sí, tothom se'n va d'aquí, o hi porta alguna cosa. Aquí no hi ha res. Aquests cotxes aviat seran un nyap, els caurà el xassís, i la carrosseria acabarà en algun bosc fora de la ciutat. Ja no els comprarà ningú. Hi viuran les guineus o les perdius. Les guineus són

llestes. Les veig cada cop més a prop de la ciutat. La gent llença menjar. En compra i no se'l pot empassar. És barat i fastigós. Perfecte per a les guineus. De vegades, travessen la carretera com els gats o els gossos. Endrapen les botifarres dels humans i viuen en sedans rovellats. No hi ha ningú que els netegi. Són ferralla vella, a penes viva. Però no els molesta, als de l'estació de servei. En general, van rapats, són escardalencs i tenen orelles de pàmpol. Com si estiguessin desnodrits. De vegades, poso gasolina a la nit i els observo pel vidre. Es mouen com insectes, de manera nerviüda. Segurament, els van pegar de petits. Es veu que en va. Són estúpids i reneguen sense parar. Però després, quan se separen, quan es queden sols, passen d'esquitllentes a l'ombra dels murs i no alcen la mirada.

La bòfia també es congrega allí. També són calbs, generalment. Potser tan sols una mica més ben alimentats, més grossos, encebats, i molt més segurs de si mateixos. Però és una seguretat que han après del cinema americà. A la ciutat, a banda de la gasolinera, a la nit només estan oberts els videoclubs. La gent agafa dues, tres o quatre pel·lícules i se'n torna a casa. La bòfia no es diferencia en res de la gent. Potser només els sembla que són millors que els altres. Però no ho són. Són iguals que els rapats d'orelles de pàmpol. Miren les mateixes pel·lícules i seuen de la mateixa manera al bar de la gasolinera. I igualment esperen alguna revolució que ho canviï tot. Això és el que se sent en aquesta ciutat: l'espera. Tothom s'ocupa de la vida de manera provisional. La van passant amb l'esperança que ho capgirarà tot, que hi haurà una cosa completament diferent de la que tenen ara, que els últims seran finalment els primers.

El vespre anterior m'havia assegut al costat d'una taula que ocupava un pare amb el seu fill. Eren forasters. Es poden reconèixer molt fàcilment, perquè no se senten segurs. No paren

de mirar. Fins i tot quan tot està tranquil, no poden deixar d'observar de cua d'ull, com si esperessin algun cop o que algú els molesti. El pare era gros, gras, duia bigoti. S'havia arrepapat descuradament, però no parava d'observar. El fill se li assemblava, el menjar barat i abundant l'havia inflat del tot. Jo esperava algú i em vaig quedar escoltant-los durant mitja hora. Qui parlava era principalment el vell. D'un cotxe, o més concretament, de les portes d'un cotxe: si valia la pena pintar-les i entapissar-les. El fill, en general, deia que sí a tot i assentia amb el cap. La paraula «tapisseria» es va repetir com unes deu o quinze vegades, marcant rítmicament aquella xerrameca insípida. El vell li donava a aquella llauna que li estava clavant la gravetat pròpia dels sermons paternals sobre el sentit i les trampes de la vida. Menjaven sopa de fesols. A la cuina, els estaven fregint llom arrebossat. En un moment determinat, el monòleg va derivar imperceptiblement cap a un telèfon mòbil a bon preu «amb tots els extres». El fill va tornar a assentir i anava intercalant alguns monosíl·labs. Després, es va aixecar i se'n va anar al taulell per agafar els segons plats. Portava un xandall de niló blau marí. I el pare, una caçadora de pell.

La persona que esperava no va venir i vaig haver de marxar. Els vaig veure encara un moment pel vidre. El vell anava empassant lentament i, entre cada mos, continuava parlant. El jove menjava amb la mirada clavada al plat. No eren d'aquí, però anaven a un lloc similar. Diguem que a Żłobiska, o encara més lluny, a tocar de la frontera. Com a molt, allí hi ha menys fanals i menys cotxes, encara que, pel que fa a la resta, és igual. Però ara seien en aquell escai i en una taula que imitava la fusta, amb una flor de plàstic, en aquell interior niquelat ben net, i no tenien gens de pressa per arribar a casa. Així és com va sorgir aquesta

ciutat. La gent venia aquí perquè no podien aguantar a ca seva. Ara, la gent fuig d'aquí i deixa lloc a gent com aquesta que seu a taula. En els negocis hi ha d'haver moviment. Després, tot va esllanguint-se i el moviment, junt amb els negocis, es trasllada a un altre lloc. I es queden els que ja no tenen forces. Són els que sempre es queden i s'ocupen de les romanalles. Com jo.

N'hi ha prou amb deu minuts per anar d'una punta a l'altra. En tota la ciutat hi ha vint-i-dues botigues de roba de segona mà. Algunes fan la impressió de vendre'n de nova: miralls, emprovadors, molta llum; i, en altres, s'hi entra com si s'entrés en un soterrani. No tenen finestres ni ventilació. Ho porten tot d'Europa. Això és el que diuen. Un cop per setmana arriba un tren de mercaderies en una via morta i descarrega grans bolics de roba premsada. Les propietàries de les botigues, perquè són exclusivament dones, es reparteixen la mercaderia, la pesen, la paguen i la carreguen a les furgonetes. Tot això sempre és els dimarts, i les botigues, aleshores, només estan obertes a partir de la tarda. La gent diu que porten tot això d'Europa. Això és el que diuen, perquè París sempre els serà un consol. Especialment a les dones que miren i remiren la roba, se la miren a contrallum, l'estiren i després diuen: «Guardi'm això, si us plau. Demà vindré a pagar-ho».

Aquell tren dels dimarts després continua en direcció a les muntanyes, en direcció a la frontera, i arrossega aquells mateixos vagons fins a Sabinov, a Göniec o a Bistrița. Als descarregadors l'esperen dones, cotxes i homes contractats per fer la càrrega, i a Bistrița, a banda de cotxes, també l'esperen carruatges de cavalls. Les dones paguen per quilo de roba, però no hi ha manera de poder pesar tot allò, i llavors es barallen amb els majoristes dels vagons, que barregen els renecs en cinc llengües. Així es veuen les coses: unes rosses

tenyides treuen peces soltes dels paquets comprimits, les alcen, les passen pel davant del nas a aquells grassos espavilats amb jaquetes de cuir i criden: «Això és París, això és França? Això és la merda de Turquia!».

Ho conec molt bé. Hi anava amb la furgoneta. Em trucaven i em deien que havia d'anar-hi a les set, a les sis o més aviat. Recordo la pudor de tots aquells detergents barats. A l'estiu, allò era insuportable. Mitja hora sota un sostre de xapa i acabaves ofegant-te. Portava la mercaderia fins a Żłobiska, a Grobów o encara més lluny.

Després, vaig conèixer Władek i vam començar a fer-ho pel nostre compte, sense intermediaris, sense dones, agafàvem les coses dels vagons tal com sortien, les pagàvem i marxàvem. Ell era capaç de comptar de pressa i de donar el canvi. Tenia al cap totes les conversions: set, vuit, deu monedes diferents. Dividia, multiplicava, restava i treia els percentatges i, a la vegada, parlava, fumava, regatejava i es discutia amb els clients. Era una cosa que tenia d'èpoques passades, quan anava per Txernivtsí fins a Suceava i després tornava per Satu Mare, Tokaj i Košice, amb les butxaques plenes de rubles, leus, fòrints i corones.

Ara paràvem per Ożenna o a l'altra banda de les muntanyes, a Havaj, a Miková, lluny del tren, lluny de les carreteres principals. Władek era més gras i més lent, però encara se'n sortia prou bé amb les pageroles. Posàvem als penjadors les millors peces, n'hi havia prou de treure-les de la furgoneta i posar-les en una plaça davant d'una botiga o d'un bar: americanes, abrics, jaquetes. Portàvem la resta en capses de plàstic. Fèiem un taulell d'un parell de taulers de fusta i ja podíem començar. A Torysa, Władek coneixia el batlle, i quan exposàvem la mercaderia, pels altaveus del poble la seva secretària anunciava una oportunitat única d'aconseguir roba europea i mundial a uns preus

increïblement baixos, i en la moneda local. I després venien dones amb mocadors liles, es posaven la roba davant dels ulls, la miraven a contrallum, rebregaven amb les mans aquelles sedes artificials, aquell cotó gastat, aquella llana tronada i preguntaven: «Kol'ko stojí?»,[1] i aleshores Władek alçava la mirada cap al cel, com si li toquessin l'arquet, i responia: «Distingida senyora i estimada directora, aquí no hi ha cap *kolko*, perquè això és pràcticament gratis, això és *ieftin*, *latsno*, i d'aquí fins a Prešvar ja us dic jo que no trobareu res tan *oltxob*».[2] Agafava el niló transparent i bufat, se'l posava al voltant de la panxa rodona, feia mitja passa cap a una banda i mitja passa cap a l'altra, i les dones el seguien amb la mirada com si fos un mag, com si fos un taumaturg que havia arribat allí per canviar la vida que portaven. «París – Londres – Nova York, això diu aquí», i els posava davant dels ulls les etiquetes cosides amb un fil daurat, fetes segurament a Istanbul o a Pequín. «Ah, París», responien, i el vent els arrencava de les mans aquelles galindaines gastades per la rentadora, aquells parracs abandonats després d'haver-los portat tres cops, aquelles creacions que havien passat de moda abans que ningú les mirés.

Sí, sense ell no ens n'hauríem sortit. Sense ell no hauríem venut res, ni tan sols als gitanos. I, si realment érem a Torysa, aleshores els gitanos baixaven del seu poblat desesperat, el seu poblat fet de taulons al pujol del poble. Sí, ni tan sols a ells els hauríem venut res, per molt que semblés que aquella gent ho necessitava tot. Eren principalment dones, dones amb nens. Es

[1] «Quant val?» en eslovac. (Totes les notes són del traductor.)

[2] *Ieftin*, *latsno*, *oltxob*: barat, escrit en aproximacions fonètiques de romanès, eslovac i hongarès. Prešvar és barreja de Prešov, ciutat eslovaca, i la terminació *-var* de l'hongarès, que apareix sovint en els noms de ciutats.

posaven en semicercles i esperaven que les blanques es dispersessin, es cansessin de mirar i compressin alguna cosa amb un bitllet blau o vermell. Aquelles blanques no feien tanta mala fila, de fet. Portaven coses normals, alguna cosa que havien triat, que tenia algun sentit, un mocador de flors, una falda, un davantal, alguna cosa que portaven les seves mares, una cosa normal. Però les altres, allò era un poti-poti de la confecció universal: grocs, vermells, verds i blaus com unes flames fosforescents de la temptació. I per sota, relluïen els seus cossos color xocolata, la pell morena en els descosits i la lluïssor de les mil i una nits a les cremalleres trencades.

«Germans i germanes bruns…». Així començava a parlar-los, i jo ja hi sobrava. El deixava i mirava les façanes curosament polides de les cases que donaven al carrer. Aquells pobles semblaven més aviat ciutats de cases baixes. Quina mena de poble era, un poble on no es veien ni gallines ni les pasterades dels cavalls. Tot estava amagat, rere les parets i les portes. A les torres quadrangulars de les esglésies, hi havien pintat uns rellotges amb les busques congelades a tres quarts de dotze, com si hagués de passar alguna cosa, algun canvi, com si haguessin de venir els tàrtars o els turcs, o els alemanys, o els russos, o els americans, o com si, al cap d'un quart d'hora, hagués d'esdevenir-se un miracle i ja pels segles dels segles no hagués de venir ningú més.

—Així doncs, germans i germanes bruns! Sé que no teniu diners, sé que no en teniu gaires, encara que soc partidari que en tingueu, i com més millor, i encara millor si són vostres, diners gitanos, del banc nacional dels gitanos, i que siguin molt més forts que el dòlar i l'euro junts, germans i germanes…

Però no posaria la mà al foc que era Torysa. Potser aquell cop vam anar més cap al sud? I no van ser les dones blanques

les primeres que ens van envoltar, sinó aquelles altres, perquè allò podia ser Vlachy o Bystrany? Ell sempre fixava la ruta i trobava el camí, ell s'havia engiponat tot el negoci i ell va ser qui va venir a veure'm un dia i em va dir:

—Què has d'estar anant amunt i avall per aquest racó perdut i treballant per a aquelles vint dones que dintre de no res ja en seran trenta? Anem allà on realment ens necessitin i on elles encara no han arribat. Anem on hi ha encara més pobresa.

Aleshores li vaig preguntar per què no hi anava ell sol.

—Perquè a mi no m'agrada conduir. I el que m'agrada és beure ben de matí. I això és incompatible.

Però en el fons no començava a beure tan aviat. Normalment, era cap a migdia i només un gotet. I si estàvem de viatge, treballant, aguantava fins al vespre, fins que es feia fosc, un ritme regular d'un gotet per hora. Era com un rellotge. La seva manera de consumir era tan precisa com una reacció química en un laboratori.

Li vaig dir que «d'acord», perquè aquella opció era tan dolenta com qualsevol altra, però almenys tenia la certesa que ningú hi havia pensat abans que nosaltres.

—A més, no tinc calés —va afegir al final.

Però aquell «d'acord» el vaig dir després d'un temps. Abans, va haver d'estar-se una bona temporada explicant-m'ho. M'atacava a la via morta, a la gasolinera quan feia benzina o quan hi menjava, o senzillament quan em trobava davant d'un semàfor. Ara em fa l'efecte que el conec de sempre, i no puc recordar de cap de les maneres com i quan ens vam conèixer. En una ciutat com aquesta, en què sempre et trobes la mateixa gent, resulta que, al final, una persona estranya passa a ser un conegut de vista, després un conegut, i finalment no et pots imaginar que el món podria existir sense ell.

—Tot ha canviat —va dir—. Abans portava roba nova a les ciutats. On hi havia els grans mercats. A Suceava, per exemple, o a alguna altra ciutat, o on hi havia els russots famolencs, o a Keleti, però tot això ja ha passat. Fins i tot Mexikoplatz ha desaparegut. Ara hem d'anar amb roba vella pels pobles. Amb roba que ja està gastada per anar a la ciutat, però que, en un poble, encara pot passar per bona. I llampant, com la que surt a la televisió; hem d'anar a llocs on no hi ha anat ningú abans que nosaltres. O, en tot cas, poques persones. Pensa-hi! Roba estrangera de l'estranger! Això sí que funciona. No l'agafaran dels seus, però de nosaltres sí.

Vam travessar un pas mort enmig de les muntanyes. Hi havia uns grans edificis envidrats, enmig del no-res, i el vent els colpejava. De lluny, allò semblava una nau espacial abandonada o un supermercat desballestat. Hi havia unes barreres amb franges blanques i vermelles que apuntaven al cel i es rovellaven. Els vidres estaven trencats. Ho havia fet la canalla, els ocells migratoris, el vent, no se sap. Quan s'apropava la primavera i feia més bon temps, venien els gitanos de la part sud de les muntanyes i muntaven aquí una mena de campament propi. A fora feien fogueres, cuinaven, senzillament vivien i dormien amb aquell bon temps. Se n'anaven cap a dins quan plovia a bots i barrals, cap a les oficines, cap a les sales de duanes, cap a les casetes on abans hi havia els guardes amb els seus ordinadors, amb pistoles Glock i amb els botons per aixecar les barreres. Els cotxes, igual com abans, reduïen la velocitat quan s'apropaven a aquella part. Entraven, amb un respecte après, a aquell hangar obert i ple de bufades de vent, i aleshores ells sortien de tots els racons, els baixaven les barreres i simplement els exigien un peatge: l'exigien la canalla i les dones amb criatures, mentre que els homes es mantenien una mica apartats,

però no gaire. I la majoria dels que passaven per allí pagaven. Abaixaven la finestreta i els donaven xavalla. Vint cèntims, un zloty, quinze corones, cent fòrints, cinquanta copecs, vint bani; els donaven de gust, perquè allò era com una espècie de segell al passaport. La quitxalla bruna es bressolava a les barreres com si fossin gronxadors, els pares es quedaven amb els braços plegats al davant del pit i llençaven mirades fixes, mentre que les dones senzillament s'hi apropaven amb la mà oberta, com si cobressin calés per a l'entrada, per a l'espectacle. A unes cordes penjava la bugada, i flotava un aire blau.

Nosaltres hi passàvem tan sovint que no ens demanaven ja res. Ens aturàvem allí i els homes venien a saludar-nos. De vegades, jo em feia a un costat, a la zona on els de duanes abans remiraven l'equipatge, i Władek aleshores obria la porta corredissa de la furgoneta. Triava una, dues, tres d'aquelles meravelles fluorescents i les donava com un regal, amb una inclinació, a alguna de les dones que feien bona fila. Als homes, els donava tabac. Després, seguíem per un camí a través del bosc, ens enfilàvem fins a la línia de partició de les aigües dels Carpats i al cap de quinze minuts ja ens trobàvem a l'altra banda de les muntanyes.

—Ben aviat, ja en seran més que nosaltres —va dir en veure les primeres cases polides vora el camí—. Muntaran el seu Estat, i llestos.

Aquestes eren les seves idees, perquè contínuament vivia en el futur. Segurament, per això vaig acabar acceptant-ho. Per no haver de pensar en el que havia de venir i deixar-ho a un altre. Sí, i a més per no haver de sentir l'olor de la ciutat. La recorria en la furgoneta sense parar. Igualment com aquells pobres i estúpids rapats que es fotien al cotxe un doble tub d'escapa-

ment i pensaven que era així com precisament havia de ser una vida plena d'aventures. Igual. Amb la diferència que jo tenia un dièsel vell i tronat amb el qual intentava treure'm uns calés.

—Ells sempre vivien del que es llençava, del que ningú necessitava. I anaven als llocs d'on tothom ja en tornava. —Això és el que deia quan vam travessar Zborov, amb l'església de dues torres morta. Ara hi feien niu les aus i vam veure com en el fons del cel volaven cornelles, graules, gralles, potser fins i tot corbs, en qualsevol cas, alguna cosa negra. Tot d'estols sortien volant dels forats dels terrats de teules. Potser aquella va ser la primera vegada que vam anar amb la mercaderia cap al sud, i el que em va sorprendre més va ser que una església pogués estar completament abandonada i que hi visquessin cornelles. Allí, hi havia una cruïlla. Cap a l'esquerra, s'anava en direcció als rutens, cap a la dreta, en direcció als gitanos. Així és com ho recordo, i encara que ja ha passat un temps des d'aquell moment, sempre que soc a Zborov em repeteixo que cap a l'esquerra hi ha Rutènia, i cap a la dreta, l'Índia.— Ves, i quan les fronteres van deixar d'estar de moda, tu mateix ja ho has vist, al cap de no res, es van traslladar aquí.

—Hauríem de muntar una botiga en aquells hivernacles, en lloc d'anar portant la roba d'aquí cap allà —vaig dir.

—Oblida-ho. Quan van retirar els guàrdies, allí ja hi van intentar fer diverses coses. Un bar, un bar amb discoteca, una casa de barrets, una casa de barrets amb bar, una casa de barrets amb discoteca, però la cosa sempre acabava que hi anaven d'aquella banda, o de la nostra banda, s'hi quedaven una estona, miraven, es fotien una cervesa i tornaven a ca seva. De vegades, hi anaven una segona o una tercera vegada, però al final sempre se'n tornaven i després ja els has vist prou. No tenien cap mena de seguretat. Un bordell en un congost enmig del bosc està molt

bé per a un llibre romàntic. Però cantava massa, per molt que es trobés enmig del no-res.

—La carretera és massa estreta —vaig dir.

—Què?

—Els camions no hi poden passar. I, a l'hivern, ja és del tot impossible.

—Sí —va respondre—. Tens raó. Els camioners són com gossos famolencs. Sí, els camioners turcs són com gossos famolencs. —I es va posar a riure.

I després, passat Bardejov, em va manar girar a l'esquerra, a una carretera secundària, una drecera amb què guanyàvem vint o trenta quilòmetres.

—Abans passava per aquí —va dir—. Abans hi tenia un conegut. Li portava pells de be. Unes deu de cop. Anàvem amb el cotxe tres o quatre persones i portàvem les pells com si fossin les fundes dels seients. Hi havíem de seure al damunt perquè els duaners no les veiessin. Va durar cap a mig any, aquell negoci. Ja no recordo què portàvem de tornada, però segurament alcohol rectificat. Un cop, en vam posar uns quinze litres a la roda de recanvi, però després feia pudor de pneumàtic i ens el vam haver de fotre nosaltres sols.

La carretera passava a ser més estreta i plena de clots. Les velles cases de fusta estaven l'una al costat de l'altra, estretes, i just al darrere creixien les parets enfilades del congost. A les parts planes que hi havia entre les tanques de les cases hi havia munts de troncs d'avets i de faigs. Els havien portat del bosc i estaven esperant que se'ls enduguessin. En tot el poble no vaig veure ni un sol cotxe. Tampoc s'hi veia gent. En un pendís, hi havia un gran tractor forestal. Estava fred i rovellat. Ens vam aturar a la darrera casa i em va manar que toqués

el clàxon. Vaig veure com a la finestra es movia una cortina. Al cap d'una bona estona, de darrere d'una pila de carbó va sortir un home vell amb una samarra. Es va aturar i va mirar en direcció a nosaltres.

—És ell. Val més que t'esperis. No li agraden els forasters. —Va dir això i va baixar de la furgoneta. Es va quedar a prop de la porta com si esperés que el vell el reconegués, i aleshores, quan li va fer un gest amb el cap, va entrar.

Era la darrera casa i una mica més enllà l'asfalt es convertia en grava.

que no puc recordar quan me'l vaig trobar per primera vegada. Era com l'esperit de la ciutat. L'encarnava: gris, invisible, quasi transparent, el fill primogènit de la quotidianitat, que va de bracet amb la derrota des que va néixer. Però n'hi havia prou de mirar-lo i de detenir la mirada, aguantar la mirada perquè no traspassés del tot, i canviava de cop. Quan algú el percebia, esdevenia visible. Es recomponia en si mateix, es tensava, la seva presència senzillament s'espesseïa. Era arreu, ho veia i ho sabia tot, i la resta, la pressentia.

Potser havia estat a l'Antałek? M'agradava anar-hi. Deixava la furgoneta i caminava quinze minuts, dels afores fins al centre. Era un antre infecte, però m'agradava. Agafava una gerra i m'asseia d'esquena a la paret de manera que pogués veure la tele que penjava sota del sostre. Si algú està embadocat davant la pantalla, és molt més difícil que un altre el molesti. A la ciutat, hi havia més bars, però tan sols a l'Antałek els clients no fingien res. No s'imaginaven ser homes de negocis, gàngsters, uns negres pobres dels suburbis de l'altra banda de l'oceà, nines de silicona de pel·lícules porno, polítics, paios desimbolts que segueixen les tendències de la moda mundials, o el que ensenyen a les televisions com a models a seguir. No, a l'Antałek s'hi anava perquè un volia simplement mamar i prou. Crec que era el lloc més sincer que hi havia en